

Палескія Скірмунты: трагедыя восені 1939 года

У пачатку кастрычніка 1939 г. ва ўрочышчы «Корань» паблізу вёскі Парэчча на Піншчыне быў забіты Раман Скірмунт, былы дэпутат Дзяржаўнай Думы і сябра Дзяржаўнай Рады Расійскай імперыі, колішні кіраўнік Беларускага нацыянальнага камітэта і прэм'ер-міністр Беларускай Народнай Рэспублікі, сябра Канстытуцыйнай камісіі Сената міжваеннай Польшчы. У суседнім Моладаве прыблізна ў той самы час каля Змяінага возера былі замучаныя і забітыя кампазітар і паэт Генрык Скірмунт і ягоная сястра Марыя...¹

Савецкае «вызваленне ад панскага прыгнёту», пра якое і сёння патэтычна гавораць дзяржаўныя чыноўнікі разам з часткаю беларускай культурніцкай эліты², сярод іншага абярнулася фізічным вынішчэннем усіх мужчынаў з роду Скірмунтаў, высылкаю дзяцей і жанчын у Казахстан і Сібір. Пасля 1939—1940 гг. Скірмунты зніклі з далягляду беларускай гісторыі XX ст. А калісіці ўсё было інакш...

Паводле легенды XVI ст. пра патрыцыя Палямона і перасяленне рымскай арыстакратыі на берагі Нёмана ў час імператара Нярона, род Скірмунтаў пачынаецца ад вялікага князя наваградскага Скірмунта (Скірманта), які быў унукам вялікага князя наваградскага Эрдзівіла, які, у сваю чаргу, даводзіўся праўнукам самому Палямону. У XVII ст. гэтую легенду пераказаў Войцех Віюк-Каяловіч у «Herbarzu rycerstwa W. X. Litewskiego»³. Таксама легендарны характар мела сцверджанне вядомага польскага публіцыста, грамадскага і рэлігійнага дзеяча XX ст. Валяр'яна Мэйштовіча, які звязваў паходжанне Скірмунтаў з яцвягамі⁴. Апошняе меркаванне, хоць і не мела дакументальнага пацверджання, было даволі распаўсюджанае ў асяродку «літоўскіх палякаў» XIX — пачатку XX ст.

Алесь Смалянчук — гісторык, доктар гістарычных навук. Прафэсар Эўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэту, дырэктар Інстытута гістарычных даследаванняў Беларусі пры ЭГУ, рэдактар гадавіка антрапалягічнай гісторыі «Homo Historicus». Аўтар манаграфіі «Паміж краёваасцю і нацыянальнай ідэяй. Польскі рух на беларускіх і літоўскіх землях. 1864—1917» (Санкт-Пецярбург, 2004). Неаднаразова друкаваўся ў «ARCHE», апошняе публікацыя — «Гарадзенскія «мяцежнікі»» (12/2010).

Архівісты і гісторыкі прапануюць уласную «дакументаваную» версію жамойцкага паходжання Скірмунтаў. На думку Уладзіслава Вяроўкіна-Шэлюты, яны паходзілі з Упіцкага павета. Гэты ж даследчык лічыць пачынальнікам палескай лініі роду Богуша Скірманта, які быў давід-гарадоцкім падстарарам і ў 1552 г. атрымаў ад каралевы Боны маёнтак Плотніца ў Пінскім павеце⁵. Нашчадкі Богуша Скірмунта праз куплю і шлюбныя пасагі значна пашырылі родавыя ўладанні на Піншчыне.

Доўгі час род Скірмунтаў нічым асаблівым з палітычнай эліты Вялікага Княства Літоўскага не вылучаўся. Скірмунты не належалі да арыстакратыі ды магнатэрыі, гэта быў сярэднезаможны шляхецкі род. Ягоны ўздым пачаўся напрыканцы XVIII ст. Адным з найбольш вядомых тагачасных прадстаўнікоў роду быў Адам Скірмунт, дэпутат соймаў Рэчы Паспалітай 1773—1775 гг. і 1793 г., сябра Пастаяннай Рады Рэчы Паспалітай (з 1794 г.), які да таго ж меў непасрэднае дачыненне да будаўніцтва канала Агінскага. Таксама тут трэба згадаць ягонага сына Аляксандра, які займаў пасады пінскага харужага і маршалка, адначасова з'яўляючыся лаўнікам Мінскага галоўнага суда і Мінскай палаты крымінальнага суда. Брат Аляксандра Адам (нар. 25 жніўня 1793 г.) скончыў Віленскі ўніверсітэт, стаў кандыдатам філасофіі, а пазней займаў пасады пінскага выводнага дэпутата і маршалка. Варта ўвагі даследчыкаў таксама асоба дэпутата Трыбунала ВКЛ, дэпутата на Чатырохгадовы сейм 1788—1792 гг. Сымона Скірмунта (нар. у 1751 г.), які якраз і набыў у Агінскіх маёнты Моладава і Парэчча. З гэтымі ўладаннямі непарыўна звязаны лёс Скірмунтаў у найноўшай гісторыі.

Найбольш прыкметны след у гісторыі пакінулі Скірмунты XIX—XX стст., жыццё якіх было звязана з Піншчынай, а дакладней → з маёнткамі Парэчча Пінскага павета Мінскай губерні і Моладава Кобрынскага павета Гарадзенскай губерні. Калі Сымон Скірмунт іх выкупіў, яны не толькі не прыносілі прыбытку, але былі абцяжараныя даўтамі. Аднак Сымонаў сын Аляксандр Ізідар

¹ Ильенков В. Трагедия Скирмунтов // Пінскі веснік. 1992. 25 сакавіка. № 23. С. 2; Ильенков В. Скирмунты // Пінскі веснік. 1993. 27 студзеня. № 7. С. 3; Сідлярэвіч А., Смалянчук А. «Добры быў пан...»: Раман Скірмунт у вусных успамінах жыхароў вёскі Парэчча Пінскага раёну // Спадчына. 2000. № 5—6. С. 96—103; Арлоў У. Раман Скірмунт // Імёны свабоды. Менск, 2007. С. 93; Дзікавіцкі А. Помнік над катлаванам // Наша Ніва. 2001. 23 ліпеня. № 30. С. 6; Смалянчук А. Успамін пра Рамана Скірмунта // Наша Ніва. 2000. 18 снежня. № 51. С. 3; Смалянчук А. «Сфінкс» беларускай гісторыі? // Биржа інфармацыі. 1999. 10 июня. № 23. С. 4.

² Якавенка В. Усё ж 17 верасня — сапраўднае беларускае свята // Народная воля. 2009. 25—28 верасня. № 149—150. С. 3; Богдан С. Нацыянальны абсурд, або Настальгія па чужынскай уладзе // Наша Ніва. 2009. 28 кастрычніка. № 40. С. 7. Пры гэтым у найгоршых традыцыях беларускай палемікі іншае гледзішча, якое грунтуецца на перакананні, што верасень 1939 г. быў трагедыяй як палкаў, так і беларусаў, абвясчаецца «прапольскім», а ягоныя прыхільнікі — людзьмі, што жывуць з настальгіяй па «чужынскай уладзе» (?).

³ Ks. Wojciecha Wijuka Kojałowicza S. J. Herbarz rycerstwa W. X. Litewskiego tak zwany Compendium czyli o klejnotach albo Herbach których familie stanu rycerskiego żyją w prowincyach Wielkiego Xięstwa Litewskiego zażywiają. — Kraków, 1897.

⁴ Meysztowicz W. Poszło z dymem. Gawędy o czasach i ludziach. Londyn, 1973. S. 114—115.

⁵ Вяроўкін-Шэлюта У. Скірмунты // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Т. 6. Кн. 1. Мінск, 2001. С. 321.

Скірмунт (1799—1870) здолеў ператварыць гэтыя землі ў сапраўдны плацдарм прамысловасці індустрыяльнай эпохі ў Беларусі. Асабліва праславілася суконная фабрыка ў Парэччы.

Сямейнае жыццё таксама давала надзею на будучы росквіт роду. У шлюбе з Канстанцыяй Сулістроўскай у Аляксандра Ізідара нарадзілася 11 дзяцей⁶ — Казімір (1824—1880), які ўдзельнічаў у паўстанні 1863 г. і быў высланы ў Сібір; Канстанцін (нар. у 1828), што валодаў маёнткам Шэметаўшчына (Шэметава) у Свянцянскім павеце, дзе заснаваў крэдытную суполку з удзелам сялян; Аляксандр (1830—1909); Сымон (1835—1902), уладальнік маёнтка Клетня, мастак; Генрык (нар. у 1836), уладальнік Моладава; Зыгмунт (нар. у 1839); дачкі Караліна (нар. у 1824), Антаніна (нар. у 1825), Эмілія (нар. у 1833), Канстанцыя і Гартэнзія, якая памерла ў маладосці.

З гэтых Скірмунтаў варта адзначыць асобу Аляксандра, які валодаў маёнткам Парэчча, дзе з поспехам працягваў прадпрымальніцкую ініцыятыву бацькі. Падчас адмены прыгону ён займаў пасаду міравога суддзі ды вёў актыўную грамадскую дзейнасць, за што здабыў павагу навакольнага сялянства. У шлюбе з Тэафілай Любанскай у яго нарадзілася 9 дзяцей, адным з якіх і быў ужо згаданы Раман Мар'ян Скірмунт (1868—1939), адзін з ідэолагаў краёвасці ў пачатку XX ст., а пазней дзеяч беларускага руху і самы вядомы прадстаўнік роду ў беларускай гісторыі. Разам з ім у маёнтку Парэчча выхоўваліся ягоныя браты Аляксандр, Вацлаў, Зянон і сёстры Тэафіла, Браніслава, Ванда, Феліцыя і Алена⁷.

У суседнім Моладаве ў шлюбе Генрыка Скірмунта з Марыяй Твардоўскай нарадзіліся чацвёра дзяцей — Канстанцін, Генрык, Марыя і Ядвіга. Канстанцін Скірмунт з 1909 да 1917 г. быў сябрам Дзяржаўнай Рады Расійскай імперыі, а ў 1917 г. стаў адным з заснавальнікаў Польскага нацыянальнага камітэта і ягоным прадстаўніком у Рыме. У 1919—1921 гг. Канстанцін выконваў абавязкі польскага пасла ў Італіі, у наступныя два гады быў міністрам замежных спраў, а пазней (да 1934 г.) — паслом Польшчы ў Вялікабрытаніі. Ягоны брат Генрык (1868—1939) увайшоў у польскія энцыклапедыі яе паэт і кампазітар.

Сярод іншых вядомых прадстаўнікоў роду XIX—XX стст. трэба назваць мастака і скульптара Гелену Скірмунт (1827—1874), якая ўдзельнічала ў паўстанні 1863 г. і была выслана ў Сібір, і яе дачку — вядомую грамадскую дзяячку, публіцыстку і гісторыка Канстанцыю Скірмунт (1852—1934). Сын уладальніка Шэметава Канстанціна Скірмунта і Габрыелы Умястоўскай Казімір (1861—1931) стаў вядомым юрыстам і рэлігійным дзеячом, які ў пачатку XX ст. выступіў пасярэднікам паміж польскім епіскапатам і Апостальскай сталіцай, а ў 1919 г. заняў пасаду кананічнага дарадцы пасольства Польшчы ў Ватыкане⁸.

⁶ Konarski St. Skirmunt Aleksander (1798—1870) // Polski Słownik Biograficzny. T. XXXVIII/2. Z. 158. Kraków, 1996. S. 175.

⁷ Złota księga szlachty polskiej przez T. Żychlińskiego. Rocznik pierwszy. Poznań, 1879. S. 284—285.

⁸ Fokciński H. Skirmunt Kazimierz (1861—1931) // Polski Słownik Biograficzny. T. XXXVIII/2. Z. 158. S. 177—178.

Архівісты і гісторыкі прапануюць уласную «дакументаваную» версію жамойцкага паходжання Скірмунтаў. На думку Уладзіслава Вяроўкіна-Шэлюты, яны паходзілі з Упіцкага павета. Гэты ж даследчык лічыць пачынальнікам палескай лініі роду Богуша Скірманта, які быў давыд-гарадоцкім падстарарам і ў 1552 г. атрымаў ад каралевы Боны маёнтак Плотніца ў Пінскім павеце⁵. Нашчадкі Богуша Скірмунта праз куплю і шлюбныя пасагі значна пашырылі родавыя ўладанні на Піншчыне.

Доўгі час род Скірмунтаў нічым асаблівым з палітычнай эліты Вялікага Княства Літоўскага не вылучаўся. Скірмунты не належалі да арыстакратыі ды магнатэрыі, гэта быў сярэднезаможны шляхецкі род. Ягоны ўздым пачаўся напрыканцы XVIII ст. Адным з найбольш вядомых тагачасных прадстаўнікоў роду быў Адам Скірмунт, дэпутат соймаў Рэчы Паспалітай 1773—1775 гг. і 1793 г., сябра Пастаяннай Рады Рэчы Паспалітай (з 1794 г.), які да таго ж меў непасрэднае дачыненне да будаўніцтва канала Агінскага. Таксама тут трэба згадаць ягонага сына Аляксандра, які займаў пасады пінскага харужага і маршалка, адначасова з'яўляючыся лаўнікам Мінскага галоўнага суда і Мінскай палаты крымінальнага суда. Брат Аляксандра Адам (нар. 25 жніўня 1793 г.) скончыў Віленскі ўніверсітэт, стаў кандыдатам філасофіі, а пазней займаў пасады пінскага выводнага дэпутата і маршалка. Варта ўвагі даследчыкаў таксама асоба дэпутата Трыбунала ВКЛ, дэпутата на Чатырохгадовы сейм 1788—1792 гг. Сымона Скірмунта (нар. у 1751 г.), які якраз і набыў у Агінскіх маёнткі Моладава і Парэчча. З гэтымі ўладаннямі непарыўна звязаны лёс Скірмунтаў у найноўшай гісторыі.

Найбольш прыкметны след у гісторыі пакінулі Скірмунты XIX—XX стст., жьшцё якіх было звязана з Піншчынай, а дакладней — з маёнткамі Парэчча Пінскага павета Мінскай губерні і Моладава Кобрынскага павета Гарадзенскай губерні. Калі Сымон Скірмунт іх выкупіў, яны не толькі не прыносілі прыбытку, але былі абцяжаранымі даўгамі. Аднак Сымонаў сын Аляксандр Ізідар

¹ Ильенков В. Трагедия Скирмунтов // Пінскі веснік. 1992. 25 сакавіка. № 23. С. 2; Ильенков В. Скирмунты // Пінскі веснік. 1993. 27 студзеня. № 7. С. 3; Сідлярэвіч А., Смалянчук А. «Добры быў пан...»: Раман Скірмунт у вусных успамінах жыхароў вёскі Парэчча Пінскага раёну // Спадчына. 2000. № 5—6. С. 96—103; Арлоў У. Раман Скірмунт // Імёны свабоды. Менск, 2007. С. 93; Дзікавіцкі А. Помнік над катланам // Наша Ніва. 2001. 23 ліпеня. № 30. С. 6; Смалянчук А. Успамін пра Рамана Скірмунта // Наша Ніва. 2000. 18 снежня. № 51. С. 3; Смалянчук А. «Сфінкс» беларускай гісторыі? // Биржа информации. 1999. 10 июня. № 23. С. 4.

² Якавенка В. Усё ж 17 верасня — сапраўднае беларускае свята // Народная воля. 2009. 25—28 верасня. № 149—150. С. 3; Богдан С. Нацыянальны абсурд, або Настальгія па чужынскай уладзе // Наша Ніва. 2009. 28 кастрычніка. № 40. С. 7. Пры гэтым у найгоршых традыцыйных беларускай палемікі іншае гледзішча, якое грунтуецца на перакананні, што верасень 1939 г. быў трагедыяй як палякаў, так і беларусаў, абвясчаецца «прапольскім», а ягоныя прыхільнікі — людзьмі, што жывуць з настальгіяй па «чужынскай уладзе» (?!).

³ Ks. Wojciecha Wijuka Kojalowicza S. J. Herbarz rycerstwa W. X. Litewskiego tak zwany Compendium czyli o klejnotach albo Herbach których familie stanu rycerskiego w prowincjach Wielkiego Xięstwa Litewskiego zażywają. — Kraków, 1897.

⁴ Meysztowicz W. Poszło z dymem. Gawędy o czasach i ludziach. Londyn, 1973. S. 114—115.

⁵ Вяроўкін-Шэлута У. Скірмунты // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Т. 6. Кн. 1. Мінск, 2001. С. 321.

Скірмунт (1799—1870) здолеў ператварыць гэтыя землі ў сапраўдны плацдарм прамысловасці індустрыяльнай эпохі ў Беларусі. Асабліва праславілася суконная фабрыка ў Парэччы.

Сямейнае жыццё таксама давала надзею на будучы росквіт роду. У шлюбе з Канстанцыяй Сулістроўскай у Аляксандра Ізідара нарадзілася 11 дзяцей⁶ — Казімір (1824—1880), які ўдзельнічаў у паўстанні 1863 г. і быў высланы ў Сібір; Канстанцін (нар. у 1828), што валодаў маёнткам Шэметаўшчына (Шэметава) у Свянцянскім павеце, дзе заснаваў крэдытную суполку з удзелам сялян; Аляксандр (1830—1909); Сымон (1835—1902), уладальнік маёнтка Клетня, мастак; Генрык (нар. у 1836), уладальнік Моладава; Зыгмунт (нар. у 1839); дачкі Караліна (нар. у 1824), Антаніна (нар. у 1825), Эмілія (нар. у 1833), Канстанцыя і Гартэнзія, якая памерла ў маладосці.

З гэтых Скірмунтаў варта адзначыць асобу Аляксандра, які валодаў маёнткам Парэчча, дзе з поспехам працягваў прадпрымальніцкую ініцыятыву бацькі. Падчас адмены прыгону ён займаў пасаду міравога суддзі ды веў актыўную грамадскую дзейнасць, за што здабыў павагу навакольнага сялянства. У шлюбе з Тэафілай Любанскай у яго нарадзілася 9 дзяцей, адным з якіх і быў ужо згаданы Раман Мар'ян Скірмунт (1868—1939), адзін з ідэолагаў краёвасці ў пачатку XX ст., а пазней дзеяч беларускага руху і самы вядомы прадстаўнік роду ў беларускай гісторыі. Разам з ім у маёнтку Парэчча выхоўваліся ягоныя браты Аляксандр, Вацлаў, Зянон і сёстры Тэафіла, Браніслава, Ванда, Феліцыя і Алена⁷.

У суседнім Моладаве ў шлюбе Генрыка Скірмунта з Марыяй Твардоўскай нарадзіліся чацвёра дзяцей — Канстанцін, Генрык, Марыя і Ядвіга. Канстанцін Скірмунт з 1909 да 1917 г. быў сябрам Дзяржаўнай Рады Расійскай імперыі, а ў 1917 г. стаў адным з заснавальнікаў Польскага нацыянальнага камітэта і ягоным прадстаўніком у Рыме. У 1919—1921 гг. Канстанцін выконваў абавязкі польскага пасла ў Італіі, у наступныя два гады быў міністрам замежных спраў, а пазней (да 1934 г.) — паслом Польшчы ў Вялікабрытаніі. Ягоны брат Генрык (1868—1939) увайшоў у польскія энцыклапедыі яе паэт і кампазітар.

Сярод іншых вядомых прадстаўнікоў роду XIX—XX стст. трэба назваць мастака і скульптара Гелену Скірмунт (1827—1874), якая ўдзельнічала ў паўстанні 1863 г. і была выслана ў Сібір, і яе дачку — вядомую грамадскую дзяячку, публіцыстку і гісторыка Канстанцыю Скірмунт (1852—1934). Сын уладальніка Шэметава Канстанціна Скірмунта і Габрыелы Умястоўскай Казімір (1861—1931) стаў вядомым юрыстам і рэлігійным дзеячом, які ў пачатку XX ст. выступіў пасярэднікам паміж польскім епіскапатам і Апостальскай сталіцай, а ў 1919 г. заняў пасаду кананічнага дарадцы пасольства Польшчы ў Ватыкане⁸.

⁶ Konarski St. Skirmunt Aleksander (1798—1870) // Polski Słownik Biograficzny. T. XXXVIII/2. Z. 158. Kraków, 1996. S. 175.

⁷ Złota księga szlachty polskiej przez T. Żychlińskiego. Rocznik pierwszy. Poznań, 1879. S. 284—285.

⁸ Fokciński H. Skirmunt Kazimierz (1861—1931) // Polski Słownik Biograficzny. T. XXXVIII/2. Z. 158. S. 177—178.

Гісторыя палескай галіны гэтага роду, фактычна, заканчваецца ў Другую сусветную вайну фізічным знішчэннем амаль усіх прадстаўнікоў мужчынскай часткі роду, якія не паспелі ці не пажадалі пакінуць родных мясцінаў, трапіўшых пад савецкую акупацыю. Аднавіць трагічны падзеі 1939 г. дапамаглі палескія экспедыцыі па вуснай гісторыі, якія праводзіліся ў 2000—2008 гг. Іхнымі ўдзельнікамі былі беларускія навукоўцы, студэнты, а ў апошнія гады — студэнты і выкладчыкі Еўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэта. Экспедыцыі былі прысвечаныя постаці Рамана Скірмунта ды іншых прадстаўнікоў роду і працавалі ў Парэччы і Моладаве, а таксама ў вёсках Табулкі, Чамярын, Рудка, Ахова, Палтаранавічы, Кашавічы, Бакінічы, Юзэфінь, Церабень, Моталь, былое Альбрэхтава ды інш. (цяпер Пінскі і Іванаўскі раёны Берасцейскай вобласці)⁹.

Акрамя таго, былі выкарыстаныя публікацыі пінскага журналіста Вячаслава Ільянкова, вусныя ўспаміны вядомага польскага даследчыка Анджэя Цеханавецкага, а таксама сведкі падзеяў 1939 г. Г. Жаброўскага, апублікаваныя ў 1966 г. у польскім эмігранцкім часопісе «Wiadomości» (№ 1079). Матэрыялы вуснай гісторыі былі дапоўненыя аналізам польскай гістарычнай літаратуры і дакументаў Дзяржаўнага архіва Берасцейскай вобласці.

Найбольш цікавыя вынікі экспедыцый былі звязаныя з постаццю Рамана Скірмунта і звесткамі пра штодзённае жыццё Парэчча і Моладава ў 20—30-я гг. XX ст., якія захавала памяць мясцовага насельніцтва.

Паводле аповедаў, да сялян Раман Скірмунт ставіўся вельмі добра. Так, Павел Рак (1917 г. н.) казаў, што «Скірмунт заўсёды дапамагаў людзям». Рыгор Цудзіла (1915 г. н.): «Харошы быў чалавек. Я яго цалую ў руку, а ён мяне — у галаву». Мікалай Куцко (1911 г. н.): «Скірмунт быў добры чалавек. Ён пахаваў у сваім маёнтку пляменніка Генрыка. Той быў самагубцам праз дзяўчыну, а моладаўскі Генрык Скірмунт... не дазволіў хаваць у Моладаве». Людзі згадвалі, што Раман часта вітаўся першы, аказваў дапамогу, асабліва пры будаўніцтве, дазваляў касіць траву («даваў сенакос»), рабіў падарункі на святы, «пагэтаму людзям вельмі падабалася ў яго працаваць, і яны ніколі ад яго не ўходзілі» (Марыя Нікалайчык, 1920 г. н.).

Цікава, што стаўленне Рамана Скірмунта да сялян часта параўноўвалася суразмоўцамі з паводзінамі «моладаўскага пана». Параўнанне заўсёды было на карысць Рамана: «У Моладаве быў худшы пан. Бывае, і сабакамі нацкуе» (Рыгор Цярэшка, 1932 г. н.). «Моладаўскі пан лесу не даваў, нават пагарэльцам. Казаў, што знарок хату спалілі» (Хведар Лукашык, 1922 г. н.). Моладаўскім маёнткам напрыканцы 1930-х гг. кіраваў Генрык Скірмунт. У маёнтку таксама жывіў Канстанцін Скірмунт, былы міністр замежных спраў Польшчы, але ён часта хварэў і ў справы маёнтка не ўмешваўся.

«Трапіць да пана Скірмунта было проста, — распавядаў Рыгор Цярэшка. — Пагрукаемца і зойдзем. Не тое, што цяпер. Не дабрацца да якога «прадсядацеля». А тады: «Паночку, так і так, дзела ёсць». І ён дапамагаў. Ён апошні час мо нешта

⁹ Аўдыёзапісы ўспамінаў жыхароў вёсак захоўваюцца ў архіве аўтара.

роду. Нехта загінуў на сваёй зямлі, іншых (напрыклад, Скірмунтаў з вёсак Бакінічы, Кашавічы, Ганькавічы) арыштавалі, а сем'і вывезлі ў Казахстан або ў Сібір. Жыхары Бакінічаў згадвалі, што людзі спрабавалі абараніць Станіслава Скірмунта, але той, баючыся кровапраліцця, папрасіў іх разысціся. Цяпер на месцы колішняга сядзібнага дома ў Бакінічах — катлаван (амаль як у Платонава?!) і сціплы помнік з надпісам: «Тут жьў, працаваў і любіў гэтую зямлю род Скірмунтаў у 1740—1940 гг.».

У 1990-я гг. быў пастаўлены помнік на магіле Скірмунтаў у парэцкім парку — жалезны крыж з надпісам па-польску... Ужо ў XXI ст. на адлегласці 30 метраў ад яго з'явіўся драўляны крыж з надпісам па-беларуску...

Гэтыя дзве магілы аднаго чалавека зноў прымушаюць задумацца над спецыфікай нашай гістарычнай памяці. Што б ні казалі патрыёты «савецкага вызвалення», але гэта зусім не па-людску — апраўдваць забойствы нібыта «нацыянальнымі» інтарэсамі. Скірмунты, у рэшце рэшт, толькі падзялілі лёс соцень тысяч жыхароў беларускай зямлі...



З поўным тэкстам дакумента можна азнаёміцца ў бібліятэцы